

HARANBURU, Luis. *Seme*, Hiria-liburuak argit. 1999, 126 or.

Luis Mari MUJICA

Luis Haranburu ezaguna da euskal letren munduan bi arrazoi nagusientzat. Bat aspaldi batean euskal kulturaren eremu erkian euskal liburugintzaren sustatzale suharrenetakoa izan delako *Kriselu* argitaletxearen arduradun nagusi bezala, eta bestea *Itsasoak ez du esperantzarik* gisako nobela ondua eskaini digulako. *Caritate*, *Zera* eta *Auskalo*, *Luk* bezalako sorketak ere ez dira gutxilesteak. Nork ez daki, gainera, antzerkigintzan lan oparoa egin duela berak, gehienetan drama historikoari loturiko zertzeladetan. *Kriselu* argitaletxeanen fondoan hiru-hun liburu baino gehiago kontatzen dira, eta bere ardurapean eginiko argitarazioak 70/80 hamarkadan oparoenetat hartu behar dira. Haranbururen *Itsasoak ez du esperantzarik* eleberriak argitarazio ugari ukan ditu, eta urrats bat egin du gure narratiban jenerazio baten irakurbide bilakatuz.

Berrikitan, urte batzuk sukaldaritzari loturiko bibliografia eta argitarazioel atxikita egon ondoren,

euskal literatura jorratzera datorkigu. Iaz bi orjinal luzatu zizkigun. Bat *Bestiario* izenekoa (non autoreak euskal mitologiaren kontestualizazio bitxia eskaintzen digun, besteen artean, eta beste zenbait elaborazio literario berri ere, ordenadoreen munduari lotua adibidez...).

Seme deituriko orjinala autoreari hain laket zalon "Ni-aren narratiben" esparruan sartzen da erabat. Jakina denez, euskaldunak gehienetan hertsiegi gordeak eduki ditu intimitatearen zertzeladak, besteel eskaintzeko... Euskaldunak gaur arte aski ahalkea -lotsa- azaldu du gauza intimoetara, barnekoietara itzurtzeko, eta bere segetu zenbait kanpora azaltzerakoan izua sortu ohi zala. Gure produkzio poetiko askoren (eta, batez ere, bertsolaritza tradizionalaren akats nagusienetakoa) exteriorismoa izan da, hots, norberaren baitako sentimenduak azaldu ordez, inguruko mundura atentzioa eramatea ironia, txantxa eta anekdotaren bitartez.

Haranbururen *Seme* liburuak

zeharo sartzen da *Mi-aren narratiba* horretan, ezen eta bertan 1999eko udaldekoko kronologia aski zehatza eskaintzen digu, politika eta gizarte giroa ez ezik, intimitatean aldeak barreiatuz aita batek semeari adieraz diezaizkiokeen konfesioetara naturaltasunez lerratuz Uda bateko kontakizun-esparru laburrak aski ematen dio idazleari biografiko gertatzen den pasarte sotil eta bituts asko isurtzeko.

Liburuko gai zenbait ukitu aurretik esan behar dugu Haranbururen idazkerak bere aspaldiko (eta eleberrietako, bereziki) soltasun espresiboa eskaintzen digula, hots, artifizio -eta koropilo lexikal handirik gabeko- prosa solte, lau eta xua-bea; inolako alerde literariorik egiteko ardurarik ez digu azaltzen. Hainbeste harrokeria lexikal alfer egiten den une honetan lautasun hori eskertzekoa da. Bere espresara delikatuia, sotila gertatzen da, harkaitz artean saltari doan ur higikorren antzekoa, nolabait. Komeni da gure literaturan espermentalismo lexikal batzuetatik alde egitea, zeren eleberrri batzuen andana (han eta hemen fosil ihartu diren hitz lokalizatara lerratua) hiztegi-arazo etengabekoa gertatzen zaigu, maiz.

Seme liburuaren orrietan konfesio anitz dago. Noski, seme bati luzaturiko aitorkizunak, batzuetan zuzenagoak dira, besteetan, berriz, erdisugerente eta bihurriagoak. Bertako orriek euskaldunoi intimateak ematen diguna gaingiditzen dute. Lotsa hori alboratzean, bestalde, Haranburuk egungo egoera politikoari

loturikoak ere ez ditu bazterrera uzten. Hor ere, bere jarrera pertsonal berezia -abertzaleatasunaren esparruan kritikaz eta halako desoseguz kokatzen dena- ez da segetuetan geratzen.

Alpatzekoak Ilrateke liburuan zehar Ipar Ameriketara joaniko semeari jalgitzen dizkionak. Despedida adierazgarria, liburuan zehar behin eta berriz oroitua. Inork -edo oso eskas- askatzen diren solas delikatuak -trazo huts bezala- semeari fedearen inguruko auziak ere. Gero Ondarreta aldean ikusiriko neskatarren pasadizoak aukera ematen dio semeari sexualitatea eta amodioari buruz gauza ongi pentsatuak, sugerenteak, gehienetan ezkutukoak, jalgitzeko. Toke horrek honako errematea du neskatarri eskaintzen dion atalean: "Badakit ez dudala sekula berrikusiko Ondarretako neska eta pentsatzen hasia naiz gainera mirari bat ez ote den izan, baina nire buruhezurrean gordeko dut betikoz argi izpiaren antzera nire ilunabarra argitu zuen mirakulua" (37 or.). Idazleak barruko oldeak bilustu ditu hondartza ondoko neskatarrean. Lehenago esana zion semeari "zahartzean ezkutatu egiten gara, besteentzat ezkutatu eta orduan geure baitara igorri besterik ez dugu egiten gauzen eta pertsonen alde berriak aurkitzeko eta gauza guztiel bere alde ona bilatzeko" (ibidem).

Osaba Joxe hil zeneko estanpak ere unkiagarriak dira, poesiaz onduak (tristuraren gaingiditze delikatu osatuak). Autoreak belaualdi batetik bestera emaniko alde animi-

koak aitortzen dizkio semeari... Aitak -familia handiagoko partaideak izanik, eta eremu errural baten altzoan hezia- osaba baten galtzeak zer suposa dezaken konfesatzen dio. "Nire kulpaz ez duzu ezagutu" esaten dio aitak, "eta pena da, zeren gizon zoragarria zen osaba Jose" (39 or.) .Eta aukera ematen dio beste osaba baten heriotzaren albiste ere emateko -nolabait, gizar-te modernoak pertsonaia zaharrel, ahaide okultoel egiten die zokoratzea gairiditu guraz-. "Bainan hori ez da guztia, duela hamazazpi egun osaba Gregorio ere hil zen. Orduan ez nizun ezer esan balna gaur bien gogoramena buruan dudalarik ezinbestean esan behar nizun zerbait". Sekretuak desarilkatzeko modu polita, delikatu... Lehenik bere burua saltzen du idazleak osaba Gregorior deus esan ez diolako semeari, balna gizon harekiko makurrera afektiboa -noizbaitean- husten (agian, lehen aldiz) ahalegintzen da... Osaba Joxeren esparrura berretorritz, zelako despedida polita kanposantukoa sotiltalsun apalez aspaldiko zertzeladak gogoratuz (adibidez, idazleari txikitant osabak konpondu zion pilota hura oroituz...). "Aitzoko bidean dagoen kanposantuan eman diote lurra. Hara agertu nahi izan dut eta benetan hunkigarria egin zait osabaren agurra. Bere lurrari atxikirik gelditu da. Bakean. Lasai. Ondo. Milkutxaren gainera lurra jautikitzean, hartzaroan osabak konpondu zidan pelota baten ukimena esnaurtu dut..." Alegiko "esnaurtu" hitz lokalista horretan kondentsatu bide du autoreak osabarekiko oroimenaren

zama emozional guztia. Eta berriro konfesioa latza semeari osaba horri buruz gutxitan hitz egin (eta, orobat, bere heriotzaren berri bere garalan) ez emateagatik. "Pena dut osaba Joan delako, eta damu nalz zuri eza-gutzeraz ez emateagatik..." (4).

Autobiografikoa egiten den liburu honetan -semeari zuzenduriko solasetan- adierazgarriak, orobat, idazleak gure abertzaletasunaz, Euskal Herriaren jardueraz, euskaltzaletasunaz eta mugako beste arazo askotaz mintzatzeko moduak. Haranbururen posizioa dialektikoa gertatzen da, maiz, egungo eta ohizko euskaltzaletasunaren esparruan. Autorearentzat garbi dago ez direla gauza bera abertzalea eta euskaltzalea. Berarentzat abertzalea "aberria beste gauza eta balore guztien gainetik maite duena, hots, aberria beste gauza guztien gainetik jarri duena da" (57). Atari horri jarrita, bere dialektika abertzaletasunaren baitan kritikoa -aniztasunaren aldetik esanguratsua-bilakatzen da. Orriak hedatzen dira han eta hemengo auzietara. "Lizarrako kontuekin bat ez datorrena ez omen da euskaldun ona eta are gutiago abertzale" (ibidem...). Dialektika asko, bada, horri horietan ez ohiko bidetatik abertzaleen ortura zuzendua -beti bere semeari eskainitako intimitatezko orrietan-. Hain zuen, gure herrian zein ausartzen da naturaltasun honekin gauza hauetaz mintzaten -euskararen erreinuan nagusiki-? Baita ere identitate arazoak ukitzen ditu. Bere iritziak hersten ditu "abertzale" kontzeptu zenbaiten aitzinean, eta bere burua, batzue-

tan, osoro ez dela *ortodoxo* adierazteko ez du ahalke edo lotsarik. Orrialde askotan hedatzen dira antzeko gogoeta dialektikoak. Hemen garrantzitsuena, gure ustetan, idazleak hartu duen parada eta ausardia da, maiz alboratzen baitira horrelakoak euskararen esparruan... Maiz, alde egin ohi da dialektika horren inguruan ibiltzetik abertzaleen partetik. Gure ustetan "*Mi-aren narratiba*" generoan ongi ahokutzen dira honelakoak ere... Galdera anitz dago orri hauetan itaunketa huts bezala emana ere. . "Zenbait euskaldunok patologia baten modura bizi dugu geure herritasuna eta euskaldun izatearen zirkunstantzia, normala den gauza bizidrama bilakatu dugu eta geure giza agerpen guztiak mugatzen dizkigu. Zure kasuan *-semeari esaten dio-* izaera mormaltasunez daramazu; zuen jenerazioak eman dio herri honi behar duen patxara eta oreka". (74). Bikaina azken lerro hori, horretarako ariketa demokratiko asko egin behar delako... Dena den, Haranburuk, batzuetan, present izan behar luke euskal abertzaletasunaren antipodetan (edo eta frontean...) paraturiko patriotismo arrotz zenbaiten oreka-eza (eta errespetu -falta identitate umileko herriekiko; maiz, ohartugabeki

multzo kultural ahaltsu baten sokan lorturikoak demokrata bezala itzurtzen -ta eskaintzen-dira, eta hori ere gure ingurune apalean kontutan eduki behar da.

Badago orri hauetan zer pentsa eta zer ausnartu. Ez dut uste autorearen jarretetan gure egitate kulturaletik inoiz mesprezu eta irainik dagoenik. Beti ere, euskaltzaleatasuna abertzaleatasunaren aurretik egonen da Haranbururentzat, berak gure kultura praktikutzen eta maitatzen baitu -beste kritiko askok ez bezala- (baina, noiz-noiz, ez gaitezke inozo ere izan euskaltzaleatasunaren defentsa *aberri* baten baitan egiten delako...). Arazoa *aberri* hori hertsiki eta kamutsegia ote den galderan datza.

Haranburuk ausardia -eta naturaltasun apartekoa- ukan du gal guzti hauek *Mi-aren narratibak* deituriko generora ekaritzeko. *Seme* izeneko liburukia, gure iritzian, oso egoki kokatzen da egungo euskal literaturan, ez formaren aldetik soilik, baita bertako galen aldetik ere; autorearen beti kantxara euskara lau, fresko -eta delikatu-hurbiltzen da. Euskaraz eginiko kulturaren ere goian alparaturiko dialektika sartzea aurrerapausua da, eta ongi etorria izan bedi.